

TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHNING YANGI BOSQICHIDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYANING MOHIYATI VA MUAMMOLARI

Nosirova Feruza Baxodir qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi magistranti

Ilmiy rahbari: Tillaboyeva Matlab Muhammadovna

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada pedagogika fanini rivojlantirishda zamonaviy pedagogic texnologiyalarning o'rni, mohiyati va muammolari yoritilgan. Shuningdek, pedagogik texnologiya asosida mashg'ulot o'tish, dars jarayonida zamonaviy texnik vositalar, kompyuterlar, IT soxasi, videokompyuterli multimediya komplekslarini qo'llash orqali o'tish kerakligi asoslangan. Pedagogik texnologiya tushunchasi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rnini oshirish bo'yicha xulosa va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: pedagogika fani, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ta'lim tamoyillari, muammolari.

ANNOTATION

This article describes the role, essence and problems of modern pedagogical technologies in the development of pedagogy. It is also based on the need to conduct training on the basis of pedagogical technology, to use modern technical tools, computers, IT, and multimedia complexes with video computers in the course of the lesson. The concept of pedagogical technology, conclusions and suggestions on increasing the role of modern pedagogical technologies have been developed.

Key words: science of pedagogy, modern pedagogical technologies, educational principles, problems.

АННОТАЦИЯ

В данной статье описаны роль, сущность и проблемы современных педагогических технологий в развитии педагогики. В ее основе также лежит необходимость проведения обучения на основе педагогических технологий, использования в ходе урока современных технических средств, компьютеров, информационных технологий и мультимедийных комплексов с видеокomпьютерами. Разработана концепция педагогической технологии, выводы и предложения по повышению роли современных педагогических технологий.

Ключевые слова: педагогическая наука, современные педагогические технологии, принципы обучения, проблемы.

KIRISH

Ма'lumki, har qanday texnologiya ta'limning yangi mazmunini shakllantiruvchi ta'lim tamoyillariga asoslanadi va ta'lim oluvchi shaxsini tarbiyalash, unda mehnat va muayyan yo'nalishlarda kasbiy ko'nikmalarni hosil qilishga yo'naltiriladi. Ta'lim jarayonining faol sub'ektlari o'qituvchi va o'quvchilar bo'lib, ularning hamkorlikdagi faoliyatlari muayyan mavzu (yoki fanlar asoslari) bo'yicha kam kuch va vaqt sarflangan holda nazariy va amaliy bilimlarni chuqur o'zlashtirish imkonini yaratadi. O'qituvchining faol, samarali faoliyat ko'rsatishiga yo'naltirilgan ta'lim jarayonining metodik ishlanmasidan farqli ravishda, ta'lim jarayonini faollashtirish va jadallashtirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalari ta'lim oluvchilarga qaratiladi, shuningdek, ularning shaxsiy va o'qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini hisobga olgan holda o'quv materialini o'zlashtirishga sharoit yaratish bilan bir qatorda, ta'lim tarbiyasi butun mashg'ulot davomida o'quvchilarning faolligi va qiziquvchanligini muntazam ravishda rivojlantirib borish maqsadini ko'zda tutadi, o'quv omillarini yaratishga asoslangan pedagogik texnologiya talablarini o'quv yoki ishlab chiqarish faoliyatiga tezkor jalb qilish imkonini beradi. Aks holda, zaif, yetarli darajada tushunarli bo'lmagan yoki aniq natijani ko'zlanmagan topshiriqlar mashg'ulotning samarasiz yakunlanishiga olib kelishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi kadrlar tayyorlash milliy dasturining "Uzluksiz ta'lim tizimi va turlari" bo'limida ikki bosqichli oliy ta'limni tashkil etish va rivojlantirish uchun amalga oshirish zarur bo'lgan tadbirlar qatorida "yangi pedagogik va axborot texnologiyadan foydalangan holda talabalarni o'qitishni jadallashtirish; o'qitishni mustaqil bilim olishni individuallashtirish hamda distantsion ta'lim tizimi texnologiyasi va vositalarini ishlab chiqish va o'zlashtirish" haqida so'z yuritilgan.

Ushbu tadbirlarni amalga oshirish o'qitishni takomillashtirish, ya'ni o'quv jarayoniga pedagogik texnologiyalarni keng tatbiq qilish, kompyuterli avtomatlashtirilgan o'qitish tizimini qo'llash, ta'limda yangi texnikaviy va didaktik vositalar hamda multimediyalar imkoniyatlaridan foydalanish, masofadan o'qitish ta'limini joriy qilish kabi o'qitishning zamonaviy texnologiyalarini qo'llash orqali bajariladi. Rivojlangan mamlakatlarda yangi pedagogik texnologiya asta-sekinlik bilan shakllanib,

O'zbekiston Respublikasiga ham kirib kela boshlagan. Yangi pedagogik texnologiya dars jarayonida talabalarni mustaqil fikrlash, erkin faoliyat yuritishga da'vat etadi. So'nggi yillarda Respublikamizning taniqli pedagog olim va o'qituvchilari tomonidan o'quv jarayoniga pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo'yicha samarali izlanishlar olib borilmoqda. Pedagogik texnologiya tushunchasi ilmiy maqolalar, davriy nashrlar, anjumanlardagi mavzu va hisobotlarda ham o'z aksini topmoqda.

Jumladan, respublikamiz olimlari R.X.Jorayev, A.P.Parpiyev, N.X.Saydahmedov, U.N.Nishonaliev, L.Farberman, L.V.Golish, U.X.Tolipovlar hamda Rossiya pedagog olimlaridan V.P. Bezpalko, M.V.Klarin, V.M.Monaxov, P.I.Pidkasistiylar,

shuningdek, qozog'istonlik olimlaridan M.J.Aristanov, J.S.Xaydarov va boshqalar o'z ilmiy tadqiqotlarida "pedagogik texnologiya" tushunchasining mohiyatini va ahamiyatini ochib berishga harakat qilganlar.

Hozirgi kunda pedagogika adabiyotlari, ta'lim muammolariga oid ma'ruzalar va rasmiy hujjatlarda "yangi pedagogic texnologiya", "ilg'or pedagogik texnologiya", "zamonaviy pedagogik texnologiya", "o'qitish texnologiyasi", "ta'lim texnologiyasi" kabi iboralar keng qo'llanmoqda.

Ammo ushbu tushunchalar hali ham bir qolipga tushirilmagan va entsiklopidiyalarda izohlanganicha yo'q. Bu iboralar mazmunining yagona lalqini ishlab chiqilmagan va shuning uchun ularning birbiridan farqlanuvchi ko'pgina ta'riflari mavjud.

V.Guzevning ta'kidlashicha an'anaviy uslubda ta'lim maqsadlari dastur talablariga muvofiq holda noaniq, ya'ni ta'lim oluvchilarning "o'zlashtirish" tushunchasi qobig'iga o'ralgan noaniq tasavvur bilan tavsiflanadi. Ko'proq yutuqlarga erishgan o'qituvchilarning ish tajribalarini umumlashtirish asosida ta'lim jarayonlari tashkil etiladi. Har bir aniq vaziyat uchun mana shu o'qituvchilarning pedagogik faoliyati namuna sifatida ko'rsatiladi. Ammo bir qator olimlar ta'limning alohida uslubiyotlari davri o'tganligi va har qanday ilg'or pedagoglar tajribalarini umumlashtirish tizimli va maqsadga yo'naltirilgan, samarali ta'limni qurish imkonini bermasligini ta'kidlamodalar. Hozirgi kunda ko'pgina mutavassislar an'anaviy pedagogikani tanqid qilgan holda o'qitishda haligacha umumiy tushunchalar, qoida va qonuniyatlar o'rganiladigan yondashuv ustivorligini ta'kidlamodalar. O'quvchilarning real dunyo ob'ektlari bilan ishlashi hajm va mazmun jihatidan juda kam.

Interfaol pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslarning afzalliklari shundan iboratki, bunday darslar tizimi tafakkurni charxlaydigan, Vatanga cheksiz muhabbat, sadoqatni, fuqarolik axloqi va demokratik madaniyatni shakllantiruvchi fan asosi bo'lib xizmat qiladi. Fanlarni o'qitishda —Guruhlar bilan ishlash, —Munozara, —Muammoli o'qitish, —Aqliy hujum kabi metodlar, shuningdek jadvallar bilan ishlash, mustaqil fikrni ifodalaydigan yozma ishlar, insholar yozish o'quvchilar faolligini oshiradi.

Bu metodlar asosida olib borilgan ana shunday darslar vaqt tejamlorligi bilan birga, yangi bilimlarni o'quvchiga yetkazib beradi, shuning bilan birga bolani o'ylantiradigan, chuqur mushohadaga undaydigan, butun diqqat e'tiborini o'ziga jalb qila oladigan, muammoli vaziyatlar, bahs-tortishuvlarda to'g'ri xulosalar bilan vaziyatdan chiroyli chiqib keta oladigan va olgan bilimlarini boshqa mavzular bilan bog'lab, umumlashtiradigan sharoitga ega bo'ladi.

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish – innovatsion pedagogikani maydonga olib chiqdi. "Innovatsion pedagogika" termini va unga xos bo'lgan tadqiqotlar G'arbiy Yevropa va AQShda 60-yillarda paydo bo'ldi. Yangilik

kiritishning sotsial-psixologik aspekti amerikalik innovatik E.Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining toifa(tip)lari tasnifini, uning yangilikka bo'lgan munosabatini, uni idrok qilishga shayligini tadqiq etadi.

Pedagogik texnologiya — ta'lim va tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogic texnologiyalarni qo'lash, texnologik yondashuv asosida ta'lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish muammolarini o'rganadi. Texnologiya so'zining lug'aviy ma'nosiga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, ushbu so'z yunonchadan olingan bo'lib, "tehnos"-mahorat, san'at "logos" -ta'limot, fan ma'nolarini anglatadi.

Bundan kelib chiqadiki, texnologiya so'zi boshqa terminlarga qo'shilib, ana shu sohani rivojlantirish, mahoratini oshirish vazifalarini bajaradi. Umumiy qilib aytganda, texnologiya sifat jihatdan yangi masalalarni yechish uchun ta'lim evolutsiyasi bosqichini tayyorlagan obyektiv jarayondir. Yangi texnologiyalar kata ta'lim imkoniyatlarini ochdi. Ro'y berayotgan sifat o'zgarishlar shuni ko'rsatadiki, odat bo'lgan tushuntirishda —o'rgatish jarayonlari o'qituvchilarning kasbiy imkoniyatlari chegarasidan tashqari chiqib keta boshladi. Vujudga kelgan yangi texnik, axborot, bosma, eshitish va ko'rgazma vositalari o'ziga xos tarzda yangi metodikalar bilan ta'lim jarayoniga ko'pgina yangiliklar kiritib, uning ajratilmas qismi bo'lib qolmoqda. Biroq, pedagogik texnologik jarayonning o'ziga xosligi, uning an'anaviy shakllaridan ustuvorligi va hozirgi zamon ta'limi muammolari real yechish usullari hali to'la o'rganilmagan. Bu haqda chet ellik va o'zbek avtorlari ko'p yozmoqdalar. Lekin barchalari pedagogik texnologiyalar kelajakda ustuvor o'ringa ega bo'lishiga ishonadilar.

Hozirda ta'lim texnologiyasi yordamchi vosita bo'lib qolmay balki, o'quv jarayonining rivojlanishida katta rol o'ynab, uning tashkiliy shakllari, metodlari, mazmunini o'zgartiradigan yangi sistema deb tushunilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, o'qituvchi va o'quvchining pedagogik tafakkuriga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Texnologiyani bunday tavsif qilish ta'lim jarayonidagi barcha tuzuvchilar orasidagi uzviy bog'lanishning muhimligini, pedagog va o'quvchining o'zaro hamkorligini ko'rsatadi. O'quvchi passiv ta'lim obyektidan faol shaxs ta'lim va tarbiya subyektiga aylanadi va aktiv subyekt sifatida o'qituvchi bilan bu jarayonda qatnashadi, mustaqil bilim olishga intiladi.

Innovatsion usullarda dars o'tish jarayonini, ya'ni zamonaviy pedagogic texnologiyalarni boshlang'ich ta'lim davridan boshlab tashkillashtirish ta'lim tizimida yuqori samara beradi. Bu degani, boshlang'ich ta'lim umumiy o'rta ta'limning poydevori hisoblanadi. Ana shu poydevorni mustahkam tarzda bunyod etish kelgusi davrlardagi ta'lim jarayonlarining o'tilishida ham qulayli yaratgan bo'ladi. O'z-o'zidan kelib chiqadiki, boshlang'ich ta'limdan boshlab tashkil etilgan pedagogik texnologiyalar ta'limning keyingi davrlarida tshkil etilishida birinchi bosqich vazifasini o'taydi.

O'qitish amaliyotida, o'qitishning turli tuman yo'llari, usullari va shakllari keng qo'llaniladi. Ammo o'qitishda yagona samarali (integral) yondashuv sohasidagi izlanishlar jadallik bilan hamon davom ettirilmoqda. O'qitishni, o'ziga xos ishlab chiqarish texnologik jarayonga aylantirishi mumkin bo'lgan didaktik yondashuvlar, didaktik vositalarni izlash davom etmoqda. 50-yillarda o'quv jarayoniga mashinalarni kirib kelishi va tarqalishi bilan, pedagogik texnologiyalarni rivojlanish bosqichi boshlandi. Bu paytda sanoat ishlab chiqarishida yangi ilmiy yo'nalish – sistemotexnika paydo bo'ldi va u «odammashina» majmualarini yaratish masalalarini yechib berdi. Ushbu ilmiy yo'nalishda «odam-mashina» tizimida odamning rolini aniqlash muhim ahamiyatga ega, hozirgi kunda ushbu muammo yechimining uch bosqichini ko'rsatish mumkin:

Birinchi bosqich - «mashina hamma narsaga qodir» tamoyilini qo'llab, mashinani odamga bog'liqsiz loyihalash.

Ikkinchi bosqich - vazifalarni odam va mashina o'rtasida taqsimlash tamoyili asosida, odam bilan mashinaning o'zaro ta'sir jarayonlarini o'z ichiga oluvchi mashinalarni loyihalash.

Uchinchi bosqich - odamni texnik tizimning tarkibi sifatida qarashdan voz kechish bilan belgilanadi, loyihalash asosiga odam faoliyati tamoyili qo'yiladi, ya'ni odam faoliyati tizimi loyihalana boshlandi. Faoliyat tizimi o'zining funksional birliklaridan iborat mazkur bosqich, industrial jamiyat o'rniga kelayotgan, informatsion yoki postindustrial deb ataluvchi yangi jamiyatning rivojlanayotgan elementlariga yo'naltirilgan.

Yangi jamiyatning taraqqiyoti, bilimlarni to'plash va qayta ishlash jarayonlarida inqilobiy shartni qo'yadi, bunda markaziy rolni telekommunikatsiyalar tarmog'iga ulangan kompyuter bajaradi. Informatsiya (axborot) bosh tovar mahsulotga aylanadi, uni yaratish qobiliyati esa mamlakatning strategik resursiga aylanadi. Ishlab chiqarishda yangi yuqori texnologiyali tarmoqlar paydo bo'ladi, mavjudlarining esa shakli keskin o'zgaradi.

Intellektual ishchilar doimiy o'zgarishlar, muammolar, vaziyatlarga moslashuvchan bo'ladilar. Ular o'z ishlarini qattiq nazoratsiz, o'z hohishlariga ko'ra, ijodiy, erkin bajarishga moyil bo'ladilar. Ular o'zlarida iste'dodli shaxsni ifoda etadilar. Qayerda intellektual ishchi faoliyati uchun sharoit yaratilgan bo'lsa aynan shu yerda ishlab chiqarish raqobatbardosh va daromadli bo'ladi. Bunda ishlab chiqarishning sifati va samaradoligiga ishchilarning muskul energiyasi, texnik malakasi orqali emas, balki uning omilkorligi, ma'lumoti, harakatchan fikrlash qobiliyati va ishga ijodiy munosabati orqali erishiladi.

B.P. Yesipov mustaqil ishlarni bilimlarni izlab topish, malaka va ko'nikmalarni mustahkamlash, bilimlardan yangi sharoitlarda foydalana olish hamda bilimlarni amaliy qo'llash kabi didaktik vazifalar bilan bog'laydi. Xulosa qilib aytganda o'quv

jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqsadni ro'yobga chiqarish quyidagi vazifalarni hal etishni nazarda tutadi:

- 1) O'zbekiston Respublikasining —Ta'lim to'g'risidagi qonuniga muvofiq ta'lim tizimini isloh qilish, davlat va nodavlat ta'lim muassasalari hamda kadrlar tayyorlash sohasida raqobat muhitini shakllantirish negizida ta'lim tizimini yagona o'quv ishlab chiqarish majmui sifatida izchil rivojlantirishni ta'minlash;
- 2) ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini jamiyatda amalga oshirilayotgan yangilanish, rivojlangan, demokratik-huquqiy davlat qurilishi jarayonlariga moslash;
- 3) kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash, pedagogik faoliyatning tashkiliy va ijtimoiy maqomini ko'tarish;
- 4) kadrlar tayyorlash tizimini hozirgi talablar doirasida qayta qurish;
- 5) ta'lim oluvchilarni ma'naviy-ahloqiy tarbiyalashning samarali uslublarini ishlab chiqish va joriy etish;
- 6) tizimni attestatsiya va akkreditatsiya qilishning yagona metodikasini joriy qilish;
- 7) normativ va moddiy - texnika axborot bazasini yaratish;
- 8) ta'lim, fan va ishlab chiqarishning integratsiyasini ta'minlash;
- 9) tizimga byudjetdan tashqari investitsiyalarni jalb qilish;
- 10) kadrlar tayyorlash sohasida o'zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'limni sifatini ko'tarsa, innovatsion texnologiyalar ta'lim taraqqiyotini harakatga keltiruvchi kuchdir. Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo'lgan ta'lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

REFERENCES

1. J.Yo'ldoshev, S.Usmonov, —Pedagogik texnologiya asoslaril, T., 2004.
2. J.Yo'ldoshev, —Ta'lim yangilanish yo'lida, T., 2000.
3. Ptiyukov V.Yu., —Osnov pedagogicheskoy texnologi, M., 1999.
- 4.Qodirova, M. (2020). Voyaga yetmagan o'smirlar xulq atvorini shakllantirishda olib boriladigan ishlar mazmuni. Архив Научных Публикаций JSPI.
- 5.Majidov, J., & Majidova, G. (2020). SHAXS IJTIMOIIY TARAQQIYOTIDA OILA MUHITINING O'RNI. Архив Научных Публикаций JSPI. Majidov, J. (2020).

PSYCHOLOGICAL CRITERIA OF THE LEADER PERSONALITY. Архив Научных Публикаций JSPI.

6. Majidov, J. (2020). Социальный интеллект как совокупность способностей, обеспечивающих адаптацию личности в обществе. Архив Научных Публикаций JSPI.

7. Majidov, J. (2021). СПОРТДАГИ МУЛОҚОТ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК ҲОДИСА СИФАТИДА. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 1(1). извлечено от

<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/723>

8. Majidov, J. (2021). ФУТБОЛ ЖАМОАЛАРИДА ЎЗARO МУНОСАБАТЛАР КЕЧИШНИНГ АЙРИМ ҲУСУСИЯТЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 1(1). извлечено от

<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/7244>. www.tests-tests.com

9. Азимова, З. Э. (2018). Олий ўқув муассасаси маънавий-маърифий ишларининг педагогик назария ва амалиётда туган ўрни. Современное образование (Узбекистан), (2), 26-35

10. www.uzedu.uz

11. www.ziyonet.uz